

Milli Mücadele’de Aydın’ın Kadın Efeleri
Female Efes of Aydın in the War of Independence

Hatice Bilgin Yıldırım*

Özet:

Milli Mücadele’de çeşitli cephelerde yer almış birçok kadın kahraman vardır. Ancak bu dönemde Anadolu’da ilk kez bir kadına “efe” unvanı verilmiş, ilk kez bir kadın “efe kıyafeti” giymiş ve ilk kez bir kadın tarafından “çete” kurulmuştur. Bu çalışmada ise Milli Mücadele’de ilklerin yaşandığı Aydın’ın kadın efeleri yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Aydın, Kadın efe, Milli mücadele

Abstract:

There were many female heroines who took part in different fronts at War of Independence. Nevertheless, for the first time in this period in Anatolia, a female was given the title “swashbuckler”, for the first time a female was put on “wear of swashbuckler” and first-time a “gang” was started by a female. This study describes the Female-Swashbucklers of Aydın, a town which initiated many events in the War of Independence.

Keywords: Aydın, Female-swashbuckler, Efe, War of Independence, Turkey

*"Ve dünyada hiç bir Ulusun kadını
'Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım.
Ulusumu kurtuluşa, zafere, istiklale götürmekte
Anadolu kadını kadar fedakârlık yaptım.' diyemez."
(1923) Mustafa Kemal Atatürk*

Giriş

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı’nda yenilir ve diğer devletler Mondros Ateşkes Antlaşmasını bahane göstererek toprakları ele geçirmeye başlar. Osmanlı Devleti durumu

* Dr. Hatice Bilgin Yıldırım, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, Ankara. hatice.bilgin.yildirim@gmail.com

kabullenir, işgalcilere karşı konulmaması için emir verir. Başlayan işgaller Türk halkını canını, namusunu ve toprağını korumak için silaha sarılmaya teşvik eder. Mücadele küçük direnişlerle başlar, ardından İzmir'in işgaliyle tüm yurda yayılır ve bir Kurtuluş Savaşı haline gelir.

Aydın ili Milli Mücadele'de Kuvayi Milliye'nin kurulduğu ve bu sürecin en canlı yaşandığı coğrafyadır. İlk direniş hareketleri asker-sivil burada gelişerek hayat bulur. Aydın Efesiyle, kadınıyla birlikte çete savaşlarına katılarak derme çatma silahlarla Aziziye (Çamlık), Erbeyli ve Malgaç baskınlarını gerçekleştirirler. Dünyada ender görülen bir baskınla Aydın İli Yunanlılardan geri alınır.¹

Türk Ulusal Savaşı'nın ilk kez düşmana karşı başlatılan Milis kuvvetleri dayanışma hareketleri; Yörük Ali Efe'nin Aydın'ın Malgaç Köprüsü'nde ve Ödemiş'te düşmana attığı ilk kurşun ve Demirci Mehmet Efe'nin Aydın cephesini kurma çalışmaları sayılır.²

Aydın'da ilk Kuvayimilliyeye müfrezesini kuran ve Kurtuluş Savaşı'nda, milis kuvvetleriyle, kızanlarıyla ilk defa düzenli orduya katılan, diğer efe ve zeybeklerin Milli Mücadele'ye katılmasına öncülük eden dolayısıyla Aydın'ın kurtarılışında büyük rolü olan Yörük Ali Efe'yi, üç yıldır dağlarda gezmekten vazgeçirten Baltaköylü Arşın Teyze'nin "Aydın'da cami minaresinde asılı bulunan mavi bayrak orada dalgalandıktan sonra "Sen efe olsan ne yazar, olmasan ne yazar." sözleridir. Yine bir akşamüzeri karşılarına köy kızlarının başörtüleri parçalanmış, saçları yolunmuş, üstleri başları toprak ve kan içinde çıkmaları, içlerinden birinin yırtık başörtüsünü efelerin yüzüne fırlatarak "Alın bunları örtünün, verin tüfekleri, kamaları bize. Kızlarımızın ırzını bundan sonra biz koruyacağız" sözleri Yörük Ali Efe'yi Milli Mücadele'ye sevk eder.³ Kadınların bu feryatları, efeleri işgalcilere karşı harekete geçirir.

Yörük Ali Efe'ye bağlı olarak Çineli Hacı Süleyman, Kılıoğlu Dokuzun Mehmet Efe, Molla İbrahim, Mesutlulu Mesten Efe, Ortacıklı Mehmet Efe, Kara Durmuş, Danişmentli İsmail Efe, Hacı Ahmet, Kerim Çavuş, İsmail Efe, Teke İmamoğlu, Tavaslı Mustafa ve Sancaktar Efe yörede Yunanlılara karşı birleşir. Bunlar arasında kadınlar da vardır. Özellikle İmamköylü Çete Ayşe zeybekler arasında cesareti, yamanlığı ve iyi nişancılığıyla ün

¹ Saadettin Demirayak, *Aydın'ın Üç Efesi*, Aydın Tuna Matbaası San. Tic. Ltd. Şti., Aydın 2011.

² Ferit Erden Boray, *Kuvayi Milliye ve Ölümsüz Kadın Kahramanlar*, Kumsaati Yayınları, İstanbul 2008.

³ Saadettin Demirayak, *agm*.

yapmıştır.⁴ Emire Ayşe, Ayşe Çavuş (Mehmet Çavuş) ve Çiftlikli Kübra ise zeybek elbisesi giyerek silaha sarılan kadınlardandır.⁵

Dağlarından yağ, ovalarından bal akan, efeler diyarı Aydın Eli'nin ölüm-kalım mücadelesinde erkeğinin yanında yer alan Türk kadınlarından bir kısmı çetelere katılırken, bir kısmı birliklere komuta eder ve kendilerine birtakım rütbelere verilir. Bu çalışmayla karşılık beklemeden, vatana ruhlarını adayan kadınlarımızdan Aydın'ın ve Aydın'lı kadın efelerin yazdıkları tarihe yer vererek ölümsüzleştirilmesi amaçlanmıştır.

1. Efe Ayşe (Emire Ayşe Aliye) (Çete Ayşe) (1894-1967)

“Bazı kadınların içinde bir pehlivan; bazı erkeklerin içinde de, korkaklıklarından dolayı, bir kadın gizlidir. Kemer belindir, çizme ayağın, börk başındır. Mademki burası bizim vatanımız; biz de bu vatanın olmalıyız.” Çete Ayşe.

Efe Ayşe 1894 yılı Aydın Merkez İmamköy doğumludur. Baba adı Mustafa olup 1910 yılında Kayacık Köyü nüfusuna kayıtlı Mustafa adlı kişi ile evlenir, bu evlilikten iki kız çocuğu doğar. Eşi 1915 yılı Çanakkale Cephesinde şehit düşer.⁶ İki çocuğu⁷ ve babasıyla yaşayan Efe Ayşe, keçileri, tavukları, ineği ve hatta devesiyle köy işleriyle uğraşmaktadır.⁸

Yunanlıların 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmesiyle Aydın'a doğru ilerlediği haberi tüm yörede yayılır. Bu haber üzerine tedirgin olan Aydın'lılar, İmamköylüler Menderes'in diğer tarafına geçmeye çalışır. Emire Ayşe, Asiye adındaki arkadaşı ve Asiye'nin kız kardeşi birliktedirler. Asiye'nin kız kardeşi Menderes'ten geçerken kayıktan düşerek boğulur, Asiye de kardeşini kurtarmak için nehre atlar, ancak boğularak vefat eder. Bunu gören Efe Ayşe, kendisini kötü hisseder ve köyüne tekrar döner.⁹ Bir erkekte bulunmayan yiğitlikle Vatanını ve köyünü düşman işgalinden kurtarmak için şehit eşinden kendisine kalan tek mirası altın küpelerini Aydın'a inerek satar¹⁰ ve bir asker kaçağından mavzer ile kolon fişengi alır. Fişekler görünmesin diye dar bir torba içine pazardan aldığı iki dolu buğdayı boşaltır. Silah mekanizmasını ise çıplak koynuna koyarak eve götürür, bacanın içinde saklar. Komşusundan tüfek kullanmayı öğrenir. Yunanlıların köye geldiği haberi üzerine, çocuklarını komşusuna emanet eder, dağa çıkarak oyukların içinde gizlenir ve siperde bekler. Efeler ve kızanların İmamköy'den Yunanlıları sürdürdüğü haberini alınca Salavatlı'dan Halil İbrahim Efe ile

⁴ Şaduman Halıcı, *Milli Mücadele'de Kuşadası ve Söke (1919-1922)*, Yeniyoil Matbaası, İzmir 2009. Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Kadınları*, Nilüfer Belediyesi, Bursa 2009.

⁵ Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Kadınları*, Nilüfer Belediyesi, Bursa 2009.

⁶ <http://imamkoy.com/index.php/koyumuzun-kadin-kahramani-cete-ayse/>

⁷ Saadettin Demirayak, *agm.*

⁸ Ferhat Uyaniker, *Milli Mücadele'de Türk Kadını*, Ankara Genelkurmay Basımevi, Ankara 2009.

⁹ Saadettin Demirayak, *agm.*

¹⁰ Zeki Sarıhan, *agm.*, Saadettin Demirayak, *agm.*

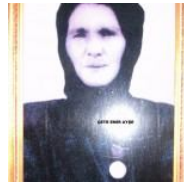
Sancaktarın Ali Efe'ye katılır.¹¹ Ayşe Efe'nin gayretini öğrenen Kuvay-i Milliyeci efeler, Ayşe Efe'nin emrine on kızan vererek Milli Mücadele içine katarlar ve Çete Ayşe ismini verirler.¹² Silahlı ve silahsız yüzlerce kızanla Aydın'a yürürler.¹³ Aynı gruptaki Çiftlikli Kübra ve Ayşe Çavuş (Mehmet Çavuş) ile birlikte ilk olarak Kepez sırtlarında düşmanla savaşır.¹⁴ Sonrasında Aydın'a girerler ve düşmandan Aydın'ı alırlar. Bir mahallenin mahzeninde 30-40 kişilik bir Türk ailesi olduğu haberini alan Çete Ayşe, aileyi bulur. Düşmanın kovulduğundan haberi olmayan bu Türk ailesinden biri, kendilerini kurtaranın bir kadın olduğunu görünce düşerek bayılır ve ruhunu teslim eder.

Kepez üzerinden köyüne döner. Ancak Yunan askerleri Kızılcaköy'den tekrar dönerek Aydın'ı ikinci kez işgal eder (3 Temmuz 1919). Bunun üzerine Menderes'i geçerek Dalama'daki Yörük Ali Efe¹⁵ grubuna katılır ve Yunanlılarla çatışmalara girer. Kuvay-i Milliye'nin Köşk (Umurlu) Cephesi'nde görev yapar. En son Yörük Ali Efe, Gökçen Efe ile Binbaşı Hacı Şükrü Bey, Teğmen Zekai (Kaur), Teğmen Ali Gazban askerleriyle birlikte Üçyol Savaşı'nda (Köşk Cephesi'nin kuzeyinde) Yunanla yapılan savaş sonucunda parmağından yaralanır. Bu savaş sonrası sıtma hastalığı nedeniyle bir müddet dinlendirilir, Yörük Ali Efe'nin talimatıyla silahını teslim edip cephe gerisi görevine verilir. Gökçen Efe, Yörük Ali Efe, Kılıoğlu Efe gibi efelerin iltifat ve kollamaları sürekli devam eder.¹⁶

Efe Ayşe, Milli Mücadeledeki başarılarından dolayı Gazi Mustafa Kemal Paşanın teklifi ile TBMM tarafından Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyasına layık görülür.

İstiklal Savaşı sırasında düşmanları topraklardan atabilmek için birçok vatansever bir araya gelerek silaha sarılır. Teşkilat kurarak savaşan gruplara "Çete", teşkilatı kuran kişilere de "Çeteci" denmiştir. Çete Ayşe de ilk çetecilerden olup ilk kez Kuvayı Milliye tarihinde efe elbisesi giymiş ve ilk kez "Efe" ünvanını almış mücahit bir kadındır.¹⁷

"O günlerden iki hatıram kaldı; Biri kadınlığımla yaptığım savaş, öteki de rahmetli Atatürk'ün göğsüme taktığı İstiklal Madalyası." sözü şuan mezar taşında yazan sözleridir.



¹¹ Saadettin Demirayak, *agm*.

¹² <http://www.zeybekoloji.com/zeybek-kulturu/efelerimiz-t3851.html>.

¹³ Saadettin Demirayak, *agm*.

¹⁴ <http://imamkoy.com/index.php/koyumuzun-kadin-kahramani-cete-ayse/>

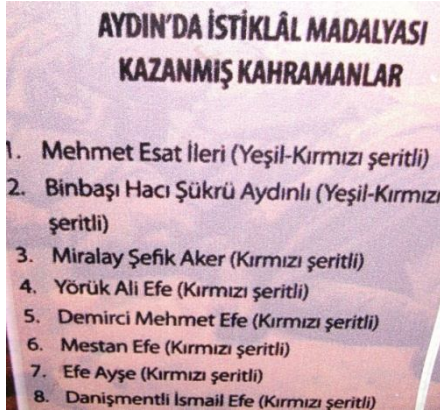
¹⁵ Saadettin Demirayak, *agm*.

¹⁶ <http://www.zeybekoloji.com/zeybek-kulturu/efelerimiz-t3851.html>

¹⁷ <http://imamkoy.com/index.php/koyumuzun-kadin-kahramani-cete-ayse/>



1. Mücahade Emire Ayşe Aliye (sol), 2. Mücahade Ayşe nam-ı diğer Mehmet Çavuş (sağ), 3. Mücahade Şerife Ali Kübrâ (ayaktaki). Tasvir-i Efkâr, 02.12.1919, S. 2919, s. 1.¹⁹



Aydın'da İstiklal Madalyası kazanmış kahramanlar²⁰

2. Ayşe Hanım (Mehmet Çavuş)

Kırmızı yüzlü, elmacık kemikleri çıkık, çekik gözlü olan Ayşe Efe,²¹ Aydınli muhacir olup Baba adı Ahmet'tir.²² Genç yaşta bir çocuğuyla dul kalır. Kardeşi Aydın içinde Yunan

¹⁸ <http://imamkoy.com/index.php/koyumuzun-kadin-kahramani-cete-ayse/>

¹⁹ Ferhat Uyaniker, *agm*.

²⁰ <http://imamkoy.com/index.php/koyumuzun-kadin-kahramani-cete-ayse/>

askerlerince işkenceyle öldürülür. Yörük Ali'nin geleceğini ve çetesinin içinde kadınların da olduğunu duyunca Fırka kumandanı gelene kadar çeteye yazılır. Aydın'da 58 saat savaşır, asker elbiseli Ayşe Efe, "Tabaklar Mahallesi"ne girer,²³ mahalle yanmaktadır. "Yaban" Pavrikasına (fabrika) doğru çıkarlar, Aydın'ın içi yanmaktadır ve yedi yaşındaki oğluna burada kavuşur. Koçarlı'da ve iki kere de Menderes'te savaşır. Meşhur bir zeybek takımının da kumandanıdır.²⁴ Osman oğlu Nazım'ın birinci çetesinde görev alır, oğlu ise Demirci Efe'nin yanındadır. Gazeteci Arif Oruç, Tasvir-i Efkar'daki yazı dizisi içinde yer verdiği söyleşisinde Ayşe Efe'ye yönelttiği "Sen kadın olduğun halde, böyle harp etmekten maksadın nedir?" sorusuna verdiği cevap şudur. "Biz niçin çıkmışız harp etmeye biliyor musun? Milletimiz, mülkümüz yandı. Bak benim yedi yaşındaki çocuğum kaldı. Namusum ve ırzımı muhafaza için savaştım ben."²⁵

3. Şerife Ali Kübra (Çiftlikli Kübra)

Tıknaz, kısa boylu, yakalandığı sıtmanın etkisiyle sararmış bir yüze sahiptir ve henüz 17 yaşındadır. Aydın'ın Çiftlikköyü'ndendir. Yüzünde Yunana karşı bir kin ve öfke vardır. Öyle ki siyah gözlerine yansımıştır kini. Derin ve anlamlı bakmaktadır. Sadece babası vardır.²⁶

Düşman Aydın'da iken nişanlıdır Şerife Efe. Bir gün kan ter içinde uyanır uykusundan. Babasına rüyasında Çete Ayşe'yi gördüğünü ve onunla birlikte savaşa katılmak istediğini söyler. Babasının kıyafetini giyerek evden çıkmak üzere iken babasının itirazına şu cevabı verir: "Ülkem düşman işgalindeyken ben nasıl evlenip çocuk sahibi olabilirim. Şimdi düşmanı kovma vakti, sağ kalıp geri dönersem evlenirim, çocuklarım olur." Bunun üzerine Çete Ayşe ile daha sonra Yörük Ali Efe ile düşmana karşı savaşır. Yörük Ali'nin 3. Kızanı olarak tarihe geçer. Savaştan bir süre sonra gösterdiği yararlılık nedeniyle kendisine maaş bağlanmak istenir. Ancak Kübra Efe "Vatan'ı kurtarmanın karşılığı olmaz." diyerek maaş bağlanması teklifini reddeder.²⁷

Milli Mücadele yıllarında Aydın'da bulunan ve yaşanan olayları anlatan "Kuvayı Milliye Sahasından Gelen Bir Doktorun Şayanı Dikkat Beyanatı" 1919 yılında bir gazetede şu şekilde yer almaktadır. "Kuvayı Milliye'nin en dikkat çekici yanı, kadınlardan oluşan müfrezelerdir. Yurtlarını savunmak ve Yunanlılardan intikam almak için silahlanan mücahedeler, başlarındaki örtüye rağmen pek heybetli bir manzara arz etmektedir. Bunlardan en meşhurları

²¹ Saadettin Demirayak, *agm*.

²² Ferhat Uyanıker, *agm*.

²³ Saadettin Demirayak, *agm*.

²⁴ Ferhat Uyanıker, *agm*.

²⁵ Saadettin Demirayak, *agm*.

²⁶ Ferhat Uyanıker, *agm*.

²⁷ Aslı Ulaş Aksu, http://www.aypost.com/author_article_detail.php?id=2633

Şerife Ali ile Ayşe'dir. Şerife Ali'nin ismi, fevkalade kahramanlığından dolayı Şerif Ali'ye çevrilmiştir.²⁸

4. Selanikli Ayşe Hanım (Binbaşı Ayşe)

Aslen Selanikli olan Ayşe Hanım, I. Dünya Savaşı sırasında evlendiği Binbaşı eşinin Kafkasya cephesinde yaralanarak hastanede²⁹ şehit düşmesi³⁰ üzerine, eşinin intikamını almak için yemin eder.³¹ Kısa boylu, esmer olan³² Ayşe Hanım, İzmir'in Yunanlılarca işgali üzerine ilk mukavemet hareketine katılır, ancak Yunanlılar İzmir'e hakim olunca Aydın'a geçer.³³ Eşiyle evlenirken kendisine verilen her türlü ziyneti paraya çevirir, mavzer ve tüfek alarak Aydın'da³⁴ çete kurar ve Köpekçi Nuri'nin çetesine katılır.³⁵ Aydın muharebelerini yaptıktan sonra Koçarlı'ya çekilirler.³⁶ Çetelerle beraber olmak kadınlar için zordur. Osmanlı Türk Ordusu'nda bir subayın karısı olduğunu unutarak çete bireyleriyle kardeşleri gibi hareket eden Selanikli Ayşe Hanım'ın kadınlığını hatırlayarak hep beraber çamaşır yıkamaları, yöre halkı içerisinde destanlaşır. Gönüllü olarak resmen Kuvayi Milliye birlikleri arasına katılan Ayşe Hanım, çetelerin dağılmaya başlamasıyla ordunun yöredeki kurumlarına resmen müracaat ederek ordunun resmi askerleri arasına katılır katılmaz Kuvayi Milliye'de yaptığı hizmetler nedeniyle üsteğmenliğe atanır.³⁷ İlk kez Sakarya'da sol kasığından piyade mermisiyle yaralanır. Tedavisinin akabinde Büyük Taarruz'da İzmir'e ilk giren kıtalar arasında yer alır. Ancak bu arada bir misketle sol bacağı kırılır³⁸, yatırıldığı İzmir Hastanesi'nin raporunda; "Kocasının intikamını almak için mücevherlerini satarak tüfek ve asker elbiseleri aldığı ve de hiç çekinmeden Milli Mücadele'ye katıldığı, başarılı olan hizmetleri sebebiyle de terfi ettirilip Binbaşı yapıldığı" yazılıdır.³⁹

Üniformalı ve rütbeli ilk kadın askerlerden biridir Binbaşı Ayşe.⁴⁰ Sonrasında ise Altuntaç soyadını alır⁴¹ ve 1942 yılında Ankara Merkez Bankası'nda odacı olarak çalışmaya başlar.⁴²

5. Ayşe Çavuş

²⁸ Saadettin Demirayak, *agm.*

²⁹ Ferhat Uyaniker, *agm.*

³⁰ Ferit Erden Boray, *agm.*

³¹ Aynur Mısırlıoğlu, *Kuva-yı Milliye'nin Kadın Kahramanları*, Sebil Yaynevi, İstanbul 1994.

³² Ferhat Uyaniker, *agm.*

³³ Aynur Mısırlıoğlu, *agm.*

³⁴ Ferit Erden Boray, *agm.*

³⁵ Ferhat Uyaniker, *agm.*

³⁶ Aynur Mısırlıoğlu, *agm.*

³⁷ Ferit Erden Boray, *agm.*

³⁸ Ferhat Uyaniker, *agm.*

³⁹ Ferit Erden Boray, *agm.*

⁴⁰ <http://www.zeybekatesi.com/kutuphane.asp?id=60>

⁴¹ Ferhat Uyaniker, *agm.*

⁴² Fevziye Abdullah Tansel, *Kurtuluş Savaşı'nda Kadın Askerlerimiz*, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul 2001.

Orta boylu, sarışın, Tatar çehreli olan Ayşe Hanım, aslen Kırımlıdır. Göç ederek Prizren'e, Balkan Savaşı sırasında Bursa'ya ve oradan da İzmir'e yerleşmişlerdir. Eşini Balkan Harbi'nde kaybetmiş, dördü erkek biri kız beş çocuk anasıdır. Yunanlılar'ın İzmir'i işgali üzerinde "ölüm var, kurtuluş yok" diyerek Uşak'a çocuklarını gönderir. Damadı ve büyük oğlu ile birlikte çarıkları çeker, eline bir sopa alarak dilenci kıyafetiyle Aydın'a geçerler. Üç gece Muhtar Mehmet Ağa'nın evinde misafir olurlar. Bu süre içerisinde mahalle delikanlılarına kaçmanın erkekliğe yakışmadığını, vatanı kurtarmak için çalışmak gerektiğini söyleyerek onları ikna eder. Muhtar bir filinta ile 200 fişek verir, civar köylerden de 280 delikanlıyı ikna ederek kasabaya doğru yola çıkarlar. Ancak Yunanlılar önceden kasabaya gelmiş ve etrafı tel örgülerle çevirmişlerdir. Kasabaya girme imkanı olmayınca Salihli'ye dönerler. Buradan 350 kişiyle⁴³ ve altı çift tombay (manda) ile iki kalın urgan alarak kasabaya dönerler. Tel örgü engellerini altı çift tombayı koşarak yıkarlar. İki saatlik muharebeyle kasabayı alırlar.⁴⁴ İlk silaha sarıldığı sırada Salihli'de savaşırken Mustafa Kemal'in Ankara çağrısına "Ben şimdi düğünü bozup da gelemem" cevabını iletir.⁴⁵ Yunanlıların Demirci'ye girdiği haberi üzerine süvari olarak tüm kuvvetiyle Demirci'ye gider. Ani gece baskınıyla 400 kişilik Yunan kuvveti yenilir. Demirci'den Simav'a geçerler. Ayşe Hanım'ın bu başarısından haberdar olan Kuvay-ı Milliye Umum Kumandanı Ayşe Hanım'ı çağırarak Mustafa Kemal Paşa'nın kendisini görmek istediğini ve Ankara'ya gideceğini söyler. Savaştan sonra Paşa, İstasyon'daki dairesinde Ayşe Hanım'ı kabul ederek hizmetinin mukafatını vermek ister. Ayşe Hanım ise milletin sağlığını, vatanın kurtulmasını istediğini ve serbest bırakılmasını ister. Dönüşte topladığı 54 arkadaş, oğlu ve damadı ile Kütahya'ya geçerler. Burada iken düşmanın Gediz'e girdiğini duyar. Arkadaşlarıyla birlikte yola koyulur. Hamidiye Köprüsü'ne yaklaştıklarında karşıda bir otomobil görürler, atlarını ormana çekerek pusuda beklerler. Otomobil yaklaşınca iki Yunan askerini görür görmez "ateş!" emrini verir, üç Yunanlının cesedi arabada kalmıştır. Araba kullanmasını bilmediklerinden arabayı atların arkasına bağlayarak Kuvayı Milliye Kumandanlığı'na getirip teslim ederler. Bu başarı üzerine Ayşe Hanım, Ayşe Çavuş olur.⁴⁶ Kuvayı Milliye'nin ilk teşkilatına iki oğluyla birlikte katılan Ayşe Çavuş, 27 Mayıs 1919'da işgal edilen Aydın civarındaki savaşlarda kahramanca dövülmüş, büyük oğlunu Demirci savaşlarında şehit vermiştir.⁴⁷ Birinci İnönü, İkinci İnönü savaşlarında

⁴³ Zeki Sarıhan, *agm*.

⁴⁴ Baki Sarısakal, <http://www.bakisarissakal.com/Unutulan%20kahramanlar.pdf>

⁴⁵ Zeki Sarıhan, *agm*.

⁴⁶ Ferhat Uyaniker, *agm*; Zeki Sarıhan, *agm*.

⁴⁷ Ferhat Uyaniker, *agm*.

bulunmuş, Yunanlılar'ın yine büyük yenilgiye uğradıkları 23 Ağustos'tan 13 Eylül 1921'e kadar süren Sakarya Savaşı'nda kasıgından yaralanmıştır.⁴⁸

Birkaç gün süreyle Trabzonluların konuğu olan Ayşe Çavuş, burada yaptığı vatan ve bağımsızlık konularındaki konuşmaları ve yüksek vatanseverlik duygularıyla herkesin takdirini kazanmıştır.⁴⁹



Ayşe Çavuş ve şehit düşen oğlu. Vakit, 05.02.1922, S. 1492, s. 1.⁵⁰

6. Baltaköy kadınları

Aydın'ın işgali sonrası Aydın'lı insanlar Ermez Köy ve Baltaköy civarına göç eder. Aydın'ın güneyindeki Telsiz Tepe yamaçlarında patlayan silah sesleri çevre köylüleri ürkütür. Bunlardan Baltaköylü Arşın Teyze köyün yamacındaki ağaç dibine Baltaköylü kadınları

⁴⁸ Fevziye Abdullah Tansel, *İstiklal Harbi'nde Mücahit Kadınlarımız*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı 21, Ankara 1998.

⁴⁹ Ferhat Uyaniker, *agm*.

⁵⁰ Ferhat Uyaniker, *agm*; Baki Sarısakal, *agm*.

toplar ve: “Büyük Harpte, Çanakkale’de, Galiçya’da, Irak’ta, Kafkasya’da, Filistin’de savaşarak canlarını feda eden evlatlarımız, kardeşlerimiz, kocalarımız, babalarımız değil mi? O yıllardan beri rahat yüzü gördük mü? Kimimizin babası, amcası kimimizin de kocası oralarda kalmadı mı? Şimdi de Aydın ovasında savaşıyorlar görüyorsunuz. Kurşun seslerinden kulaklarımız sağır olacak, güneşin sıcağında, rüzgarın tozunda savaşıyorlar bizim evlatlarımız değil mi? Biz de gidelim yanlarına. Onlarla birlikte savaşalım.

Yanlarımıza hazırladıklarımızı alalım. Efelerimizi yedirelim, içirelim. Gerekirse bu topraklar için can verelim, şehit olalım. Analar, kardeşler, bacılar, kızlarımız öyle değil mi? Gün, bugündür.” der. Baltaköylü kadınlar Arşın Teyze’nin konuşmasından duygulanır, coşkuyla hazırlıklara başlar. Yalın ayak yürüyen kadınların yoldan çıkardıkları toz bulutu ovaya yayılır. Baltaköylü kadınların en çok güvendikleri asker ve milislerin başında ise tanıdıkları Yörük Ali Efe, Kılıoğlu Hüseyin Efe, Kozalaklı Efe, Mesutludan Mestan Efe vardır. 57. Tümen Kumandanı Miralay (Albay) Şefik, kadınların bu çabaları karşısında ağlamaklı olur ve Baltaköylü kadınlara silah vermek ister. Ancak Baltaköylü kadınların başkanı durumundaki Arşın Teyze, “Elimizde baltamız var, pamuk çapamız var. Yeter ki efelerimizin yanına gidebilmemize izin verin” der.

Baltaköylü kadınların kimisinin omzunda içi su dolu toprak testi ve elinde tenekeden yapılmış su tası, kimisinin elinde içi ayran dolu güğüm, sacda pişirilmiş bazlamalar ve pişirilmiş yumurtalar vardır. Toprak siperlerden düşmana kurşun sıkan evlatlarının, kardeşlerinin, babalarının yanına hızlı adımlarla, ölüme koşarcasına giderler. Esir yaşamaktansa ölmeyi düşünen kadınlar...

Başka hiçbir ülkenin kadınında görülmececek cesaretle ateş hattına giren Baltaköylü kadınlar, kızlar yeniden Baltaköy’e dönmeden, Aydın’ın kurtuluşunu göremeden efeleri, askerleri ile birlikte Aydın Ovası’nda vatanları için şehit olmuşlardır. Toprak için, bayrak için, namus için, Türklük için savaşıyor Baltaköylü kadınlar hakkında savaşın kumandanı tarafından kaleme alınan düşünceler şu şekildedir.

“Baltaköyün kahraman kadınları bütün gün, akşama kadar bu fedakarane hizmeti düşman ateşinden hiç korkmayarak ifa ettiler. Bu aslan kadınların birçoğu vukubulan engellere rağmen ateş hattına kadar dahi sokularak savaşçılara, su, ekmek ve gayret verdiler.

Baltaköy gibi Umurlu istikametinden ilerleyen kuvvetlerimize de köylü Türk kadınlarımızın aynı fedakarlıkları gösterdikleri başka Ayşe, Emine, Fatma gibi genç ve hatta kız köylü kahramanlar silahlanarak kim bilir hangi savaş meydanında şehit olan kocalarını, babalarının intikamını almak üzere yetimlerini komşulara bırakarak Aydın Harbi’ne filen iştirak ettiler.

Savaş alanına girmeyen diğer Aydın köylü Türk kadınlarımız da savaşın başlamasıyla beraber savaşçılara kendiliklerinden ekmek ve yiyecek yetiştirmek için kollarını sıvadılar, pişirdiler ve köyün ihtiyar erkekleriyle dağıtmak üzere köprübaşına gönderdikleri gibi Aydın'ın doğusundaki savaşçılara da aynı biçimde gönderdiler. Varlıklarıyla iftihar ettiğimiz köylü Türk kadınının Aydın Muharebelerindeki hizmetini iftiharla anarım.”⁵¹



Baltaköy kadınları Yunan kuvvetlerini geriletmekte olan Kuvayı Milliye erlerine su ve ekmek getirirken. İstiklâl Harbi Gazetesi, 30.06.1919, No: 42, hzl. Ömer Sami Coşar, Yeni İstanbul Yayınları, s. 1.⁵²

Sonuç

Ege yöresi, özellikle Aydın İli efenin harman olduğu bir yerdir. Efelik bir başkaldırıdır, zalime başkaldırmaktır, yaşam tarzıdır. Düşman karşısında dimdik durabilmektir. Onurludur, yiğittir, özü sözü birdir, erdemlidir, görgülüdür, vatanseverdir. Efelik ruhtadır, cinsiyeti yoktur. Kurtuluş Savaşı sırasında tüm bu özellikleri taşıyan Türk Kadını, özgürlük ve bağımsızlıkları için, namuslarını korumak, vatanlarını korumak için erkeklerinin yanında yer almayı bilmişler, hiçbir çıkar gözetmeden canlarını feda etmekten çekinmemişlerdir. Efe kadınlarımız ise bunun en güzel örneğidir.

Kaynaklar

Aksu, Aslı Ulaş. (2011, Ocak 25). Çiflik'li Kübra Efe... *Aypost*. http://www.aypost.com/author_article_detail.php?id=2633'den 25 Ocak, 2011 tarihli alıntıdır.

⁵¹ Saadettin Demirayak, *agm*.

⁵² Ferhat Uyaniker, *agm*.

- Boray, Ferit Erden, *Kuvayı Milliye ve Ölümsüz Kadın Kahramanlar*, Kumsaati Yayınları, İstanbul 2008.
- Demirayak, Saadettin, *Aydın'ın Üç Efesi*, Aydın Tuna Matbaası San. Tic. Ltd. Şti., Aydın 2011.
- Halicı, Şaduman, *Milli Mücadele'de Kuşadası ve Söke (1919-1922)*, Yeni Yol Matbaası, İzmir 2009.
- <http://imamkoy.com/index.php/koyumuzun-kadin-kahramani-cete-ayse/>.
- <http://www.zeybekoloji.com/zeybek-kulturu/efelerimiz-t3851.html>.
- Kasap, Mustafa Ali. (2012, Mayıs 24). NEDEN EFE KADINLARIMIZ. *Zeybek Ateşi Ulusal Efe kurultayı*. <http://www.zeybekatesi.com/kutuphane.asp?id=60>'den 24 Mayıs, 2012 tarihli alıntıdır.
- Mısırlıoğlu, Aynur, *Kuva-yı Milliye'nin Kadın Kahramanları*, Sebil Yayınevi, İstanbul 1994.
- Sarıhan, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Kadınları*, Nilüfer Belediyesi, Bursa 2009.
- Sarısakal, Baki. (2013). 7 Mayıs, 2013 tarihinde <http://www.bakisarisakal.com/Unutulan%20kahramanlar.pdf> 'den alınmıştır.
- Tansel, Fevziye Abdullah, *İstiklal Harbi'nde Mücahit Kadınlarımız*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı 21, Ankara 1998.
- Tansel, Fevziye Abdullah, *Kurtuluş Savaşı'nda Kadın Askerlerimiz*, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul 2001.
- Uyanıker, Ferhat, *Milli Mücadele'de Türk Kadını*, Ankara Genelkurmay Basımevi, Ankara 2009.